

і трошки инакших, де написано «Урядовий зайом», а ціну тому папірцеві призначить, скажем, 100 рублів, хоч самому урядови она стоїть гріш оден. Ну, а потім хто той папірець купить тому уряд що року виплачує по 4 проценти. А купують їх купці, дворяни, богачі і так они нічого не роблять, а лише від уряду проценти одержують. Таким способом всіх богачів годуєм процентами, та не лише своїх, а ще й заграничних.

— Ну, спасибі, кажу, Степане; тепер зрозумів. Так он то оно як! . . . А скажи, будь ласка, чи то правда, що я чув, що в уряді багато грошей виходить на салдатів?

— Так, правда, четверта частина всего доходу: 420 мільонів, — от скільки! Се одних звичайних розходів. Та от на Китайську війну за два роки стратили близько сто мільонів. Ех, солдатики, солдатики! скільки ви хліба мужицького їсте, а чим їм за те платите. . . Ой ти цар-батюшка! Мало тобі, що ти з мужика подать береш грішми! Видумав ти ще одну і саму найгіршу подать — рекрутчину. Се вже не гроші з нас береш; ні сю подать треба крівлею та мясом мужицьким платити. Тут вже не треба йому грошей — тут вже давай йому синів та братів наших. А скількоо то сліз задля сего на Руси проливаєть ся. В одних нишком пролитих, дівочих, та гірких матерних, можнаб всіх міністрів з царом скупати, або і втопити! А в тих невільничих батьківських, що копають з очей старих батьків! . . . Ех — ма! У мене от тож брат служить в салдатах. Перше був нічого собі хлопець, а тепер і не питає? Нівечить їх цар з командірами, держить їх в касарнях, щоб мужиків не виділи, та серця собі ожорстовчували: через те як випустить їх з клітки вимуштрованих, то они і батька й матір не скривившись, зарізати готові. Я каже — царський слуга, і за царя готовий життя віддати, а ти мужик, — каже, — дурень от, що! — Ах ги звірюка люта? Забув ти чи що, хто тебе наповав та годував, дармоїда? Хто твій батько, та мати і брат? — Тяжко, брате подумати, як цар та дворяни уміють нашого брата збавити, що в йому і людського подобія не найдеш, що він готов свого хлібодавця мужика, і батька й маму зарізати і рука у него не затрусить ся. Тяжко, брате, як вдумаєш ся у все те, що ми так дурнісенько самі се-